

Een bosbouwer in crisis!?

— Evelien Verbij

> CRISSEN ZIJN ACTUEEL. De financiële crisis. De economische crisis. De klimaatcrisis. De biodiversiteitscrisis. Dus waarom niet een vakgebied in crisis? Aan de hand van twee sporen, namelijk mijn wetenschappelijke proefschrift en mijn persoonlijke werkervaringen, wil ik hier proberen duidelijk te maken waarom ik me af en toe 'een bosbouwer in crisis' voel.

Deze persoonlijke reflectie op mijn eigen studie en professie is een beetje geïnspireerd door hoe Joris Luyendijk in zijn boek 'Het zijn net mensen' zijn eigen professie, de journalistiek, kritisch beschouwt. En, net als hij, ben ik benieuwd of meer mensen deze persoonlijke reflectie kunnen volgen of dat er mensen zijn die er niets in herkennen. Ik zou het dus leuk vinden als mensen op dit stuk reageren. Ook afwijzingen zouden mijn verhaal ondersteunen, namelijk dat er meerdere 'frames', denkkaders zijn die professionals in het werkveld van het bos- en natuurbeheer gebruiken om hun professie te duiden. En met het gebruik van die frames iets in stand willen houden dat in de huidige context van ruimte en tijd misschien eigenlijk, althans in mijn ogen, niet meer zo past.

In dit artikel koppel ik mijn proefschrift aan mijn persoonlijke observaties en ervaringen in het vakgebied. Mijn proefschrift getiteld 'Inter-sectoral coordination in forest policy – a frame analysis of forest sectorization processes in Austria and the Netherlands' heb ik na zeven jaar werk op 15 december 2008 verdedigd aan de Wageningen Universiteit. Tegelijkertijd worstel ik al jaren met de vraag waar mijn vak nu precies voor staat. Ik heb bosbouw gestudeerd en ben dus 'bosbouwer'. Maar ik moet bekennen dat ik de laatste jaren, als mensen vragen wat ik heb gestudeerd, dat ik 'bos- en natuurbeheer' zeg. Blijkbaar wil ik me niet meer identificeren met het woord 'bosbouw'. Maar wat maakt dat ik dat zo ervaar en vind?

In het kort komt mijn proefschrift erop neer dat ik de dynamiek in de 'bossector' heb bestudeerd. Daarbij ben ik er vanuit gegaan dat ik als onderzoeker de 'bossector' niet objectief kan waarnemen. In plaats daarvan bepalen de percepties van de organisaties en mensen wat wel en wat niet tot de 'bossector' gerekend moet worden. In mijn studies heb ik de frames bestudeerd die in de loop van de tijd zijn en worden gebruikt om de 'bossector' te duiden. Frames zijn een soort van brillen die mensen gebruiken om de werkelijkheid op een bepaalde manier te zien of te willen laten zien, die ook sturend zijn voor ons handelen. Deze processen heb ik bestudeerd in twee landen, namelijk in Oostenrijk en in Nederland. In Nederland heb ik vier frames gevonden die mensen gebruiken om de 'bossector' te duiden.

Allereerst het **bosbouwframe**, dat in de huidige tijd sterk op de achtergrond is geraakt. Het frame is gebaseerd op een puur economische betekenis van bos op basis van voornamelijk houtproductie. Dit frame was sterk aan het einde van de 19e en in de eerste decennia van de 20e eeuw. In die tijd werd dit frame voornamelijk ondersteund door grotere particuliere eigenaren, de professionele bosbouwers uit Wageningen en door het 'vroegere' Staatsbosbeheer. Tijdens en in de decennia na de Tweede Wereldoorlog heeft dit frame nog een opleving gekend. Dit heeft zelfs in de jaren zeventig en tachtig nog geresulteerd in enkele 'echte' beleidsdoelen op het gebied van de bosbouw, zoals de zelfvoorzieningsgraad en de bosuitbreidingsdoelstellingen, overigens vooral ingegeven door een zeer actieve lobby van de papierindustrie.

Zelf ben ik opgeleid in Wageningen als 'bosbouwer' in de jaren negentig, de tijd dat bovenstaand bosbouwframe aan het afkalven was. In die periode zat de opleiding ook duidelijk in een dip en was er zelfs jaren geen hoogleraar. Sindsdien, onder andere door lage houtprijzen, subsidiestromen vanuit de overheid, de sterk veranderende boseigendomsverhoudingen, de veranderende ideeën over bosbeheer en een sterk opkomend natuurbeleid, is het bosbouwframe veranderd in een **bosbeheerframe**. Dit bosbeheerframe is gebaseerd op een meer multifunctioneel perspectief op bos en bosbeheer. Het hele idee van multifunctioneel bos stamt uit die tijd.

Echt lang heeft dit frame niet stand gehouden, want met het zeer sterk groeiende natuurbeleid, ondersteund door het sterke concept van de EHS, is het bosbeheerframe rond de eeuwwisseling snel overgegaan in het **bos- en natuurbeheerframe**. Net als trouwens de bosbouwopleiding die toen overgegaan is in een opleiding voor bos- en natuurbeheer. En dat dit frame meer steun heeft, blijkt wel uit het feit dat er in Wageningen nu twee hoogleraren zitten op dit vakgebied en dat de studentenaantallen stevig zijn gegroeid. Door het woord 'bos' te blijven gebruiken naast het woord natuur, drukken de aanhangers van dit frame uit dat voor hen bos meer is dan 'alleen' natuur. De aanhangers blijven specifiek aandacht vragen voor bos naast natuur.

foto's: Hans van den Bos, Bosbeeld.nl

Het idee van multifunctioneel bos past in het bosbeheerframe

Enkele jaren later, in 2006, ben ik gaan werken bij het Bosschap, terwijl ik nog werkte aan mijn proefschrift. Niet altijd makkelijk natuurlijk, want je bent eigenlijk aan het interveniëren in je eigen studieobject. Tegelijkertijd geeft het je ook de mogelijkheid te 'voelen' of wat je analyseert in je studie ook overeenkomt met de praktijk. Een gebeurtenis uit mijn werkpraktijk bij het Bosschap om dit te illustreren.

Het Bosschap was sinds 1954 een bedrijfschap voor de bosbouw en de houtteelt. Sinds eind van de vorige eeuw is het begrip 'natuurinclusief denken' bij het Bosschap geïntroduceerd om aan te geven dat het Bosschap zich niet alleen met 'bos' bezig hield. Uiteindelijk heeft dit enkele jaren geleden geresulteerd in een discussie over de naam van het Bosschap. En gezien de samenstelling van het bestuur van het Bosschap, namelijk aanhangers van het bosbouwframe, van het bosbeheerframe maar ook van een laten we zeggen natuurbeheerframe is er een compromis uitgerold, namelijk het behouden van de naam Bosschap, maar in de ondertitel wel een referentie naar natuur, namelijk 'bedrijfschap voor bos en natuur'. En dan zit je bij zo'n bestuursvergadering waar dit besloten wordt en dan voel je de spanning tussen de verschillende aanhangers van de verschillende frames. En als je dan de volgende dag weer aan je proefschrift werkt en concludeert dat 'de bossector' geen vaststaande entiteit is, dan schrijf je dat met veel overtuiging op, want je hebt dit ook gevoeld. Frames zijn steeds minder duidelijk en scherp omdat bos verschillende betekenissen heeft voor verschillende betrokken partijen en de uiteindelijke interpretatie is een compromis en is tijdelijk. Je kunt verwachten dat interventies in beleid alleen zinvol zijn als er gedegen kennis is van deze verschillende percepties ten aanzien van de bossector.

In de praktijk van mijn werk bij het Bosschap merk ik dat de wereld om ons heen eigenlijk al weer verder opgeschaald is en denkt op de schaal van terreinbeheer of zelfs nog abstracter: landschap. In dit **terreinbeheerframe** operen voornamelijk de grotere terreinbeherende organisaties als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de provinciale landschappen. Deze organisaties handelen zowel individueel als in steeds nieuwe coalities met diverse partijen. Uit mijn studie blijkt dat dit laatste frame momenteel dominant in Nederland is, terwijl het vanuit de drie bos-gerelateerde frames lastig blijkt om maatschappelijke, economische en politieke erkenning te krijgen voor een specifieke focus op bos. Dit geldt dus ook voor een club als het Bosschap, dat aan de ene kant wel met zijn tijd meegaat door zich op natuur te richten, en tegelijkertijd ook ruimte moet blijven bieden voor de aanhangers van de meer traditionele bosbeheer- en zelfs bosbouwframes.

Dit in tegenstelling tot de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (KNBV) die niet actief is in de meer moderne frames en zich beperkt tot de meer traditionele bosframes. De KNBV, die dit jaar 100 jaar bestaat, heeft daarom ook geen politieke, economische of maatschappelijke functie meer en is een ontmoetingsplek voor mensen met een meer traditioneel bosframe. Daar is niets mis mee, zolang de KNBV zich tot deze reüniefunctie beperkt. Zelf ben ik al jaren geen lid meer. Wel ontmoet ik nog steeds enkele van mijn 'jaargenoten', maar niet langer onder de vlag van de KNBV.

Mijn persoonlijke crisis heeft zich dus aardig opgelost. Ik houd me nog wel met bos bezig, maar dan in het veel bredere perspectief van de huidige vraagstukken in de samenleving die te maken hebben met het brede terreinbeheer. En dat gaat van waterschapshellingen en waterschapsverkiezingen tot de komst van exoten die de inheemse biodiversiteit bedreigen.

Het terreinbeheerframe werkt op landschapschaal

En grappig genoeg heb ik juist tijdens mijn opleiding bosbouw geleerd dat bos heel veel mogelijkheden heeft en verschillende functies kan vervullen voor de samenleving. Het is juist de uitdaging voor beheerders en beleidsmakers om deze functievervulling te realiseren en daarbij is het van groot belang naar de wensen van de samenleving te kijken. En als je naar de huidige samenleving en de crisissen kijkt, dan gaat het om behoud van kwaliteit leefomgeving, duurzame grondstoffen en duurzame energievoorziening, een duurzame economie. En bos kan zeker een bijdrage leveren aan deze uitdagingen. Maar gebaseerd op mijn proefschrift en mijn persoonlijke ervaringen ben ik er van overtuigd dat bos niet meer alleen en centraal moet staan in Nederland, maar moet worden gezien en gepresenteerd in samenhang met de grotere maatschappelijke vraagstukken en met de rest van het landschap.<

Evelien Verbij

e.verbij@bosschap.nl

Gepromoveerd op bosbeleid en seniorbeleidsmedewerker bij het Bosschap

Op deze pagina's verschijnt maandelijks een opiniërend of filosofisch getint artikel van een gastauteur, om onze lezers niet alleen aan het werk, maar ook aan het denken te zetten. Heeft u suggesties voor auteurs of wilt u zelf schrijven, mail dan naar: redactie@vakbladnatuurboslandschap.nl
